

Respectiv, năruți, pameni și cărți

Rhamnusia, 397
 Rhea, 23, 74, 185
 Rhea Silvia, 110
 Robigus, 136, 179
 Roma, Dea, 135
 Romulus, 57, 61, 64, 71, 72, 77, 80, 82, 87, 90, 92, 97, 100, 105, 110, 114, 131, 143, 146, 150, 168, 170, 190, 192, 206, 213, 235, 278, 279, 288, 309
 Rumina dea, 77

S

Sabazius, 347
 Salus, 57, 118, 183
 Sarmandus, 397
 Saturn, 23, 37, 74, 88, 184, 196, 226, 227, 228, 230, 231, 271, 346, 358
 Schiva, 370
 Scipio Africanus, 85, 124, 258
 Semo Sancus, 162
 Seneca, 39, 57
 Septimius Server, 237
 Serapis, 35, 103, 104, 115, 216, 217, 241, 387, 388, 392
 Servius Tullius, 27, 81, 163, 164, 167, 186, 245, 257, 263, 290, 311
 Seuthes, 327
 Severus, Alexander, 144
 Sibila, 321
 Sibila Albanea, 62
 Silvanae, 255
 Silvanus, 75, 77, 93, 111, 234, 253, 286, 380
 Sofocles, 336
 Sol Invictus, 119, 183, 237, 238, 241, 243
 Solon, 329, 330
 Spes (Speranța), 181
 Stator, 64
 Strabon, 331, 343, 344, 346, 353, 358, 361
 Strenia, 56, 57
 Sulla, 103, 116, 161, 218, 234, 279, 314

T

Tatius, 57, 80, 81, 162, 166, 184
 Tacitus, Corneliu, 306
 Tarquinius, Priscus, 200, 269, 279
 Tarquinius, Superbus, 200

Tellus (Terra), 129, 195, 225, 245, 251, 253
 Tellus Ceres, 151
 Terminus, 88
 Terra, 245, 251
 Terra Mater, 129, 179
 Thadamantus, 319
 Thales din Milet, 334
 Thetis, 220, 359, 370
 Tiberinus, 110, 223, 276
 Tiberiu, 24, 34, 65, 66, 103, 176, 208, 215, 220
 Traian, 40, 58, 184, 255, 265, 271, 279, 360, 366, 368, 379, 385, 391
 Tulus Hostilius, 81, 95, 229
 Tutelina (Tutilina), 170
 Tyburtia, 62
 Typhon, 359

V

Vacuna Sabina, 175
 Valerius Publicus (Publicus Valerius Volusius Publivila), 174, 282
 Vedius, 72, 73
 Veiovis (= Jupiter copil), 72, 107
 Venus, 101, 120, 129, 136, 147, 185, 206, 211, 217, 284, 292, 372, 378, 392
 Venus Erycina, 163
 Venus Mimnerna, 163
 Verrius Flaccus, 34
 Vertumnus, 188
 Vespasianus, Flavius, 67, 199
 Vespasianus, Titus, 372
 Vesta, 37, 70, 102, 105, 147, 162, 305, 372, 381
 Vezenas, 362
 Victoria, 58, 171, 175, 185, 211, 218
 Virgiliu, 144, 320
 Virtus, 160, 186
 Voltumnus, 197
 Vulcan, 37, 65, 140, 153, 276, 372

Z

Zaleukos, 354
 Zamolxis, 322, 339, 342, 344, 346, 357, 358, 360, 361, 363, 395, 397
 Zeus, 103, 241, 326, 349, 352, 356, 369
 Zoroastru, 236

Cuprins

<i>O carte pe nedrept uitată</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	11
CULTUL PĂGÂN ȘI CREȘTIN	
Prefațiune	17
I. Sărbătorile și datinele romane vechi	
A. Calendarul roman vechi peste tot și în cult	21
I. ANUL	21
1. Anul înainte de Numa Pompiliu	21
2. Anul lui Numa Pompiliu	21
3. Anul decemvirilor	22
4. Anul lui Iuliu Cesar	22
II. LUNA	23
1. Împărțirea în zile	23
2. Numirea lunilor	24
3. Altă împărțire a lunii	24
A. Calendae	25
B. Nonae	25
C. Idus	26
D. Nundinae	26
III. ZILELE	27
1. Dies festi	28
A. Sărbătorile publice	28
B. Sărbătorile private	29
2. Dies profesti	29
3. Dies nefasti	30
4. Dies intercisi sau endotercisi	31
IV. ADMINISTRAREA CALENDARULUI	31
V. FELURIMEA CALEDARELOR	33
VI. CULTUL ÎN CALENDAR	36
B. Calendarul roman vechi pentru administrarea averilor	39
Sărbători în ianuarie	54
În 1 ianuarie	54
A. Sărbătoarea lui Ianus sau Calendae Ianuariae	54

Respect pentru oameni și cărți

B. Anul nou și zâna Strenia	56
C. Zâna Fortuna	58
În 3 ianuarie	
Vota	59
În 9 ianuarie	
Agonia sau Agonalia	60
În 11 ianuarie	
Camentalia și Juturnalia	61
În 11 ianuarie	
Juturnalia	63
În 13 ianuarie	
Dies Jovis Statoris	63
În 15 ianuarie	
Carmentalia	64
În 16 ianuarie	
Ziua fondării templului Concordiei	65
În 27 ianuarie	
Dedicatio aedis Castorum	66
În 30 ianuarie	
Dedicatio arae Pacis	67
În 31 ianuarie	
Penetraltia	67
Sărbători în februarie	72
În 1 februarie	
A. Lucaria	72
B. Iuno Sospita	74
În 5 februarie	
Concordia în Arce	74
În 13 februarie	
Sacrificiu pentru Faun	75
În 15 februarie	
Lupercalia	77
În 15 februarie	
Juno Februata	79
În 17 februarie	
Quirinalia	80
În 17 februarie	
Fornacalia	83
În 17 februarie	
Feriae sau festum stultorum	84
În 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20 februarie	
Dies Parentales	84
În 21 februarie	
Feralia	85
În 22 februarie	
Caristia	86
În 22 februarie	
Terminalia	87

În 24 februarie	
Regifugiu	90
Sărbători în martie	92
În 1 martie	
Dies Martis	92
În 1 martie	
B. Casus Ancilis și preoții Sali	94
În 1 martie	
C. Anul nou	99
În 1 martie	
D. Matronalia	100
În 1 martie	
E. Focul Vetei	102
În 5 martie	
Isidis `navigium	102
În 6 martie	
Sacrificiu pentru Vesta	105
În 7 martie	
A. Ziua lui Vejovis	107
B. Mars, Vejovis și Jupiter	107
În 14 martie	
Mamuralia	107
În 15 martie	
A. Anna Perrenna	108
B. Dies Iovis	110
În 16 și 17 martie	
Sacra Argeorum	110
În 17 martie	
A. Liberalia	111
B. Agonium Martiale	112
În 19 martie	
Minerva în Aventin sau zâna artificilor	113
În 19 și până în 23 martie	
Quinquatrus și Tubilustrium	114
În 20 martie	
Pelosia	115
În 24 martie	
Q. R. C. F.	115
În 22 [ână [pe] 27 martie	
Magna Mater și Attis	116
În 28 martie	
Intium Caiani	117
În 30 martie	
Ava pacis	118
În 31 martie	
Luna în Aventin	119
Sărbători în aprilie	120
În 1 aprilie	
A. Venus Genetrix și Verticordia	120

B. Fortuna Virilis	121
C. Concordia	121
În 3 aprilie	
Sacrificiu lui Hercules	121
În 5 aprilie	
Fortuna Publica pe Quirinal	123
În 10 aprilie	
Magna Mater Idaea sau Magalesia Sacra	123
În 11 aprilie	
Fortuna Primigenia	125
În 12 până [la] 19 aprilie	
Cerealia	126
În 13 aprilie	
Jupiter Victor	128
În 13 aprilie	
Libertas	129
În 15 aprilie	
Fordicidia sau Hordicalia	129
În 19 aprilie	
Aprinderea vulpii	130
În 21 aprilie	
Palilia mai târziu și Romaia	131
În 23 aprilie	
A. Vinalia priora	135
B. Venus	136
În 25 aprilie	
A. Robigalia	136
B. Serapia	137
C. Tinerii desfrânați	137
În 28 aprilie	
Vesta în Palațiu	137
În 28 aprilie	
Floralia	138
Sărbători în mai	140
În 1 mai	
A. Maia și Bona Dea	140
B. Lalaria	141
C. Lares praestites	144
În 9, 11 și 13 mai	
Lemuria	145
În 5-14 mai	
Vesta	147
În 12 mai	
Mars Ultor	147
În 13 mai	
Rozalia	148
În 15 mai	
A. Sacra Argea	149
B. Dies Mercurii et Maiiae	149

În 17, 19 și 20 mai	
Ambarvalia	150
În 21 mai	
Agonalia	153
În 23 mai	
Rozalia în Roma	153
Tubilustrium	153
În 24 mai	
Q. R. C. F. sau Regifugium	154
În 25 mai	
Fortuna Primigenia	154
În 29 mai	
Honos et virtus	154
Sărbători în iunie	155
În 1 iunie	
A. Juno Moneta	155
B. Mars Gradivus	156
C. Tempesta	156
D. Cranae sau Cardea	158
În 3 iunie	
Bellona	160
În 4 iunie	
Hercules Custos	161
În 5 iunie	
Dius Fidius sau Semo Sancus	161
În 7-15 iunie	
Vesta	162
În 8 iunie	
Mens	163
În 11 iunie	
A. Matralia	163
B. Fortuna in foro boario	164
C. Concordia	164
În 13 iunie	
A. Jupiter Invictus	165
B. Quinquatrus minuscule	165
În 19 iunie	
Minerva în Aventin	165
În 20 iunie	
Summanus	165
În 23 iunie	
Dies Ater	166
În 24 iunie	
Fors Fortuna	167
În 27 iunie	
A. Aedes Larum	167
B. Jupiter Stator	167
În 29 iunie	
Quirinus	168

În 1 iunie	
Templum Herculis masarum	168
Sărbători în iulie	169
În 1 iulie	
Felicitas în Capitolio	169
În 4 iulie	
Ara pacis	169
În 5 iulie	
Poplifugia sau Fugalia	170
În 7 iulie	
Juno Caprotina	171
În 8 iulie	
Vitulatio	171
În 3-15 iulie	
Sacrificiul lui Apollo	172
În 6 iulie	
Fortuna Muliebris	173
În 7 iulie	
Sacrificiul lui Consus	174
În 12 iulie	
Ziua victoriei lui Cesar	175
În 15 iulie	
Transvectio Equitum	175
În 18 iulie	
Dies Alliensis	177
În 19 și 21 iulie	
Lucaria	177
În 23 iulie	
Neptunalia	178
În 25 iulie	
Furrinalia	179
În 30 iulie	
Fortuna Huiusce Diei	180
Sărbători în august	181
În 1 august	
A. Spes in foro olitorio	181
B. Ziua lui August și a lărilor lui	181
C. Ziua cuceririi Alexandriei	182
În 5 august	
Aedes Salutis in Quirinali	183
În 9 august	
A. Sol indiges	183
B. Ziua luptei de la Pharsalus	184
În 10 august	
Ara Cereris et Opis Augustae	184
În 12 august	
A. Hercules Invictus	185
B. Venus Victrix, Honos, Virtus, Felicitas	185

În 13 august	
A. Diana în Aventin	186
B. Servorum dies	187
C. Castor și Pollux	188
D. Vortumnalia	188
În 17 august	
Portunalia	189
În 18 august	
Divus Iulius in foro	190
În 19 august	
A. Vinalia rustica	190
B. Venus Libitina et Murcia	191
În 21 august	
Consualia	192
În 23 august	
Volcanalia	193
În 24 august	
Mundus patet, vel lapis manalis	194
În 25 august	
Opeconsiva	196
În 27 august	
Volturnalia	197
În 28 august	
Ara Victoriae în senat	197
Sărbători în septembrie	199
În 1 septembrie	
Jupiter Tonans	199
În 2 septembrie	
Bătaia de la Actium	199
În 13 septembrie	
A. Epulum Jovis	200
B. Cuiul în țella lui Jupiter	202
C. Mola Salsa	202
În 14 septembrie	
Probatio Equorum	203
În 15 septembrie	
Procesiunea la circ și ludi romani	203
În 17 septembrie	
Consecratio Augusti	204
În 23 septembrie	
Ziua nașterii lui August	205
În 26 septembrie	
Venus Genitrix	206
Sărbători în octombrie	207
În 1 octombrie	
Fidei în Capitolio	207
În 4 octombrie	
Ieiunium Cereris	208

În 5 octombrie	
Mundus patet	208
În 6 octombrie	
Dies Ater	209
În 9 octombrie	
A. Genio Publico	209
B. Apollo Palatinus	210
C. Venus Victrix în Capitoliu	211
D. Felicitati în Capitoliu	211
În 11 octombrie	
Meditrinalia	211
În 13 octombrie	
Fontinalia	212
În 15 octombrie	
A. Jupiter Capitolinus	213
B. October-Equus	214
În 18 octombrie	
Iano	215
În 19 octombrie	
Armillustrum	216
În 28 octombrie – 3 noiembrie	
Isia	216
Sărbători în noiembrie	218
În 1 noiembrie	
Ziua luptei lui Sulla	218
În 8 noiembrie	
Mundus Patet	218
În 13 noiembrie	
Epulum Iovis	218
În 28 noiembrie	
Sacrificiu	219
Sărbători în decembrie	220
În 1 decembrie	
A. Pietati	220
B. Neptuno	220
Noaptea din 3 pe 4 decembrie	
Sacrificiul de noapte pentru Bona Dea	221
În 5 decembrie	
Faunalia	222
În 8 decembrie	
Tiberino în insulă	223
În 11 decembrie	
Agonalia și Septimontium	224
În 13 decembrie	
Telluri	224
În 15 decembrie	
Consualia	225
În 16 decembrie	
Dedicatio Arae Fortunae Reducis	225

În 17–23 decembrie	
A. Saturnalia	226
B. Dies Juvenalis	231
C. Sigilaria	232
D. Angeronalia sau Divalia	233
E. Hercules și Ceres	234
În 22 decembrie	
Lares permarini	234
În 23 decembrie	
Larentinal	235
În 25 decembrie	
A. Mithras, Sol Invictus	235
B. Natalis Solis Invicti	241
C. Calendae Ianuariae	242
Partea a II-a. SĂRBĂTORI MOBILE	244
Feriae Sentinae	244
În Ianuarie	
Paganalia	245
În februarie	
Jupiter Dapalis	246
În martie – aprilie	
Ver Sacrum	247
În mai	
Florifertum	247
În mai	
Ambarvalia	248
Amburbium	249
În iulie	
Aquilicium	250
Manalis Lapis	250
Praemetium	251
Porca praecedanea	252
În august	
Ceres	253
În august	
Silvanus	253
În iulie–august	
Feriae Latinae	255
Ambilustrum	257
În septembrie și octombrie	
Culesul de vie	258
În octombrie până la februarie	
Bachanalia	259
În decembrie	
Brumalia	262
În decembrie	
Compitalia	263

În toate idurile	
Sacra Idulia	265
Sărbători împărătești	265
Partea a III-a. LUDII	266
a. ÎN GENERE	266
Ludii	266
A. Ludi Circenses	268
B. Ludii scenici	270
C. Ludii gladiatori	270
B. Ludii amfiteatrali	271
E. Naumachia	272
b. ÎN SPECIE	272
A. Ludii în zile anumite	272
În 3 ianuarie	
În 22-23 ianuarie	
Ludii palatini	273
În 21 februarie	
Ludii genilici	273
În 27 februarie	
Equiria	273
În 14 martie	
Equiria	273
În 19 martie	
Ludi minervini	273
În 4-10 aprilie	
Ludi Megalenses	274
În 19 aprilie	
Ludi Cereales	274
În 19 aprilie	
Ludi Liberales	274
În 28 aprilie-3 mai	
Ludi florales	275
În 7 iunie	
Ludi Tiberini și Piscatorii	275
În 5-13 iulie	
Ludi Apollinares	275
În 20-30 iulie	
Ludi Victoriae Caesaris	276
În 23 iulie	
Ludi Neptunales	276
În 5 august	
Neronia	276
În 13 august	
Ludi Castorum	277
În 21 august	
Consualia	277
În 2 septembrie	
Ludi Aktii	277

În 4-19 septembrie	
Ludi romani	278
În 18-23 septembrie	
Ludi Traiani sau Partici	278
În 5-12 octombrie	
Ludi Augustales	278
În 15 octombrie	
Ludi Tarpei	278
În 15 octombrie	
Ludi Capitolini	279
În 27 octombrie-1 noiembrie	
Ludi Sullae	279
În 4-17 noiembrie	
Ludi plebei	280
În 15 decembrie	
Consualia	280
În 21 decembrie	
Ludi Juvenales	280
În decembrie	
Ludi Compitalici	280
B. Ludii cu ocaziuni anumite	281
Ludii tarentini și seculari	281
Ludi magni sau maximi	282
Ludus Troiae	283
Ludi Romae et Augusti	283
Ludi Bubetii	284
Ludi funebres și novemdiales	284
Ludi Taurii	284
Partea a IV-a. I. DATINI LA NAȘTERE	285
1-a zi după naștere	286
A 3-a zi după naștere	288
A 9-a zi după naștere	288
Sărbătoarea zilei nașterii	290
Junetea	291
II. DATINELE DE LA NUNTĂ	293
I. Partea generală	293
II. Partea specială	297
A. Dextrarum junctio	298
B. Sacrificium nuptiale	306
C. Coena nuptialis	303
D. Domum deductio	303
E. Pompa nuptialis	303
F. Sacrificium nuptiale în casa mirelui	306
G. Coena nuptialis	307
H. Lectus genialis	308
III. DATINELE LA MORȚI	311
Lumea de jos	319

Respect pentru oameni și cărți

Partea a V-a (adaus). NOȚIUNI DESPRE MITOLOGIA DACICĂ ȘI ROMANĂ VECHĂ ÎN DACIA	322
I. MITOLOGIA DACICĂ	322
A. Originea cultului lui Apollo hiperboreic	322
1. Tema și scrutarea ei	322
2. Hiperboreii	323
3. Hiperboreii și Apollo	324
B. Epitetele lui Apollo hiperboreicul	327
1. Abaris	327
2. Toxaris	329
3. Ancharsis	330
4. Aristreas	331
5. Pythagoras	332
6. Zamolxis	339
7. Datine dacice	360
8. Zamolxis la celți	364
9. Icoana mitologică dacice	366
10. Icoane mitologice troiane	268
A. Priamos și Achilles	268
B. Paris cu trei zâne	269
C. Taurul Apis	370
II. MITOLOGIA SPECIALĂ ROMANĂ ÎN DACIA	372
A. Cei doisprezece zei mari	373
1. Jupiter	373
2. Juno	375
3. Minerva	375
4. Trinitatea	375
5. Apollo	376
6. Diana	377
7. Mars	377
8. Mercurius	378
9. Venus	378
10. Ceres	378
Crerii Augustae Sacrum	378
11. Vesta, 12. Neptun, 13. Vulcan	378
B. Zeiții ce se țin de cercul cultului zeilor mari	379
1. De ale lui Jupiter	379
2. De cultul lui Mars	379
3. De cultul zânei Ceres	380
4. De cultul lumii de jos	381
5. De cultul Vestei	381
6. De cultul lui Neptun	381
C. Semizeii	381
1. Hercules	382
2. Castor și Pollux	382
3. Numen	383
4. Roma	383

D. Zei de soartă și de viață	383
1. De soartă	383
2. Zei de vindecare	386
3. Zei de speranță și de rod bun	387
4. Zei de virtuți	387
E. Culti străine	387
1. Din cultul egiptean	387
2. Din cultul cartaginez și frigic	388
3. Din cultul siric și punic	389
4. Din cultul persic	389
F. Amestecate greco-romane	390
1. Aeternus	390
2. Phosphoros	391
3. Priepus Pantheus	391
G. Zeii și zânele peste tot	392
H. Dacia ca și zeitate	393
I. Zeiții speciale greco-romane	393
K. Zeiții speciale daco-romane	395
L. Zeitate creștină	396
M. Recapitularea zeițărilor și epitetelor speciale romane și dacice din Dacia	396
Indice de divinități, figuri istorice și personalități antice	398

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MARIENESCU, ATANASIE MARIAN

Cultul păgân și creștin / Atanasie Marian Marienescu;
ed critică și pref.: I. Opreșan. - Ed. a 2-a, rev. - București:
Saeculum I.O., 2008

vol.
ISBN 978-973-642-143-3

Vol. 1: Sărbători și datini romane vechi. - 2008 -
Bibliogr. - ISBN 978-973-642-142-6

I. Opreșan, Ionel (pref.; ed.)

398.33(498)

La care sunt incluse basmele (poveștile), tradițiile, poeziile, fanteziile, descântăcele și superstițiile populare române.

Acesta patru volume reprezintă un material de 80-90 de coli tipărite.

Dacă cândva se vor putea asemăna mai cărți cu așa numitele cărți școlare pentru poporul român, atunci sunt acestea, în specie cele două din urmă.

Mă rog să se aștepte să se ajungă soarta celor școlare?

Dr. At. M. Marienescu

Orna 1974

SĂRBĂTORILE ȘI DATINILE ROMANE VECHE

și scrierile care sunt de înțeles a științei, știința rămasă în urmă

într-o lună și anulul

A. Calendarul roman vechi peste tot și în cult

peste tot și în cult

peste tot și în cult

peste tot și în cult

I. ANUL

peste tot și în cult

Calendarul roman vechi poartă caracterul religiei de stat, care, în decursul secolelor, dintr-un început simplu, s-a dezvelit într-o sistemă măiestrită.

În diferite timpuri au fost ani diferiți, și au trecut secole până s-a așezat mărimea și împărțirea anului.

peste tot și în cult

peste tot și în cult

1. Anul înainte de Numa Pompiliu

peste tot și în cult

Întru început a fost anul [alcătuit în funcție] de lună (Luna) și a fost compus numai din 10 luni (menses) cu numele: Martius, Aprilis, Maius, Junius, Quintilis, Sextilis, September, October și December. December luna a 10-a și cea din urmă arată mărimea anului. Anul acesta număra numai 304 de zile, și nu a corespuns nici întoarcerii lunii, nici a soarelui⁵.

peste tot și în cult

2. Anul lui Numa Pompiliu

peste tot și în cult

Numa, al doilea rege al romanilor, parte a reformat instituțiile vechi, parte a introdus noi, - și fiindcă calendarul era în strânsă legătură cu religia, a reorganizat și calendarul.

Numa a lărgit anul de mai înainte, adăugând lunile ianuarie

peste tot și în cult

5. Ovidiu, *Fastorum*, Libri III, v. 120. „Mensibus egerunt lustra minoria decem Annus erat decimum cum luna receperat orbem“ etc. *Populäre Astronomie Mädler*, Berlin, p. 518.

și februarie, ca luni de încheierea anului, adică rămânând martie întâia lună a anului⁶.

Anul lui Numa a fost an [alcătuit tot în funcție] de lună, cu 12 luni, adică de câte ori era luna nouă peste an, și pentru aceasta avea numai 355 de zile.

3. Anul decemvirilor

Decemvirii, la an[ul] 450 ant. Cr., făcură propozițiune de lege pentru regularea anului, pentru că în urmarea intercalării, prin care anul de lună să se aducă în consonanță cu cel de soare, s-a făcut confuziune, – și s-a hotărât ca ianuarie să fie întâia lună.

La anul 152 ant. Cr. (601 a[nul] [de la fondarea] R[omei]) calendele ianuarie s-au pus din partea statului, de loc după ziua cea mai scurtă (21 dec.) ca și începutul anului⁷ adică anul nou, – dar ziua cea mai scurtă se credea [a fi] în 23 decembrie.

4. Anul lui Iuliu Cesar

Neordinea ce a intrat în calendar, a silit pe Iuliu Cesar ca să se îngrijească de regularea calendarului.

Iuliu Cesar la an[ul] 47 ant. Cr. era Pontifice Maxim, și a treia oară consul, și el a cerut sfat de la Sosigenes, un matematician renumit din Egipt, și acesta a dat sfat, ca cursul lunii să nu se [mai] ieie în considerațiune, ci numai al soarelui, și a pus 365 de zile, 6 ore și câteva minute pe an.

La an[ul] 708 a[nul] [de la fondarea] R[omei] (45 ant. Cr.) s-a început regularea cu aceea că, afară de luna Mercedoniu, luna îndatinată de intercalare cu 23 de zile, ce se intercala în februarie după sărbătoarea Terminalia, s-a mai adaus, adică s-au intercalat încă 2 luni de 67 de zile între noiembrie și decembrie, așa încât anul acesta era de 445 de zile, sau 15 luni, și pentru aceasta anul

6. Ovidiu *F. L.*, I, 43. „Martis erat primus mensis, Venerisque (Aprilis) secundus. II, 49. Qui sequitur Ianum (adică febr.) veteris fuit ultimus anni tu quoque sacrorum Termine, finis eras“. Aci se înțelege sărbătoarea Terminalia din februarie.

7. Preller R. M. p. 159. „Die Kalenden, nachdem kürzesten Tage vom staatswegen Neujahrsanfang geworden“. G. N. Sculler, *Kolinda*, p. 4. „Und ist bekannte Tatsache, dass in alter Zeit das Neujahr auf den 25 Dec. fiel“.

708 se numește al confuziunilor, – dar după această regulare, anul s-a adus în consonanță cu sistema solară.

La an[ul] 709 a[nul] [de la fondarea] R[omei] (44 ant. Cr.) s-a început calendarul organizat de Iuliu Cesar, și anume cu 365 de zile, câteva ore și minute, întocmai cum e și azi, – și al patrulea an să fie cu 366 de zile, adică cu o zi intercalată în februarie⁸.

Totdeauna, s-a decis, ca începutul anului reformat să se pună pe luna nouă după solstițiul de iarnă (21 dec.) și așa s-a pus pe 1 ianuarie de azi, adică cu 6 zile mai îndepărtat de cum era anul nou sau „Calendele ianuarie“ la decemviri. Din 6 zile, cinci se ziceau a fi fost ascunse în timpul când Jupiter pruncul a fost ascuns. În acele era întuneric și a 6-a zi, la aflarea lui, s-a făcut lumină. Tradițiunea spune: Rhea a născut lui Saturn mai mulți prunci, și fiindcă lui Saturn i s-a profetit că un prunc îl va detrona, Saturn și-a înghițit pruncii. Când s-a născut Jupiter, atunci Rhea l-a ascuns în peștera de la muntele Ida, iar lui Saturn i s-a dat să înghită o piatră în locul lui Jupiter. În cinci zile a fost Jupiter ascuns, și pentru aceasta și zilele au fost ascunse cu el, – a 6-a zi a fost aflat, și de la ascunderea aceasta se numește Jupiter Latialis. Aceasta e legenda elenă, dar după cea romană a fost ascuns în Latium (lateo = ascundo)⁹.

II. LUNA

1. Împărțirea în zile

Anul înainte de Numa a fost împărțit în 10 luni, dar de câte zile a fost luna, nu se știe.

În anul lui Numa erau 12 luni, cu 355 de zile, și din acele luni, 7 cu câte 29 de zile, iar 4 cu câte 31 de zile și anume: martie, mai, iulie și octombrie. Februarie a rămas cu 28 de zile. Fiindcă în acest mod nu ieșea socoteala timpului anului, din când în când se mai adăuga și a 13-a lună, numită Mercedoniu, și peste tot luna de intercalare, și se intercala în februarie după Terminalia, înaintea celor 5 zile din urmă¹⁰.

Numa, în această împărțire a zilelor în luni, a avut acel scop religios, ca în toată luna să fie număr fără de pereche, adică 29

8. *Mädler Pop. Astr.*, p. 518. E. Klusszmann, in Ovidiu, Stuttgart, p. IX.

9. *Dict. etim.*, F. Nork. Preller, *Gr. Myth.* I 102.

10. Varro, *L. L.*, VI, 13; Plutarch și Numa C. 18 Macrobiu sat., I, 13.

Respect pentru oameni și cărți

și 31 pentru că sunt plăcute zeilor, și numai luna lui februarie, închinată Manilor, să fie cu pereche¹¹.

Iuliu Cesar a adaus lui ianuarie, sextile și decembrie câte două zile, lui aprilie, iunie, septembrie și noiembrie câte o zi (câte 29 de zile), iar martie, mai, quintile și octombrie rămaseră cu câte 31 de zile, și Februarie cu 28 de zile¹².

2. Numirea lunilor

Lunile, la romanii cei vechi până la Iuliu Cesar, s-au numit: Martius, Aprilis, Maius, Iunius, Quintilis, Sextilis, September, October, November, December.

În epoca cultului împăraților, s-au făcut schimbări în numiri, pentru că unora li s-a închinat, sfințit, luni întregi, ca și unor zeități.

Lui Iuliu Cesar i s-a propus ca luna Quintilis, lui august, ca luna Sextilis să se numească după numele lor, și de aci e iulie și August¹³. Sub Tiberiu au venit lingușitorii ca September să se numească Tiberiu și October, Liviu, dar nu s-a primit¹⁴. Sub Nerone, lunile aprilie, mai și iunie, un timp lung, s-au numit Neroiniu, Claudiu și Germanicu¹⁵. Sub Domițian, September s-a numit Germanicu, iar October, Domițian¹⁶. Lui Antoniu Piu i s-a oferit, ca September și October să se numească Antoninianu și Faustinianu, însă nu a primit, dar Comodu și-a pus una după numele său, și tuturor lunilor a dat numiri noi¹⁷. Sub Tacit, luna September a căpătat numele Tacit¹⁸.

3. Altă împărțire a lunii

Afară de împărțirea lunii în zile, a fost și altă împărțire.

În toată luna s-au ales două zile sfinte, cea dintâi, adică *Calendae*, și cea din mijloc, adică *Idus*, și astfel luna a fost împărțită în două. Partea primă, adică de la Calende până la Idus,

11. Pliniu, *H. N.*, XXVIII, 5; Plut., în *Numa*, C. 14; Hartung, I, 150.
12. E. Klussmann, p. X; Hartung, I, 151.
13. Macrobiu, *Sat.*, I, 12, 34, 35.
14. Sueton, 26.
15. Tacitu, *Anal.*, XV, 74; XVI, 12.
16. Sueton, 13; Plutarch, *Numa*, 19.
17. Capitolinu, în *Antoninu Piu*, 10; Dio Cassiu, LXXII, 15.
18. Vopisc, 13; Preller, 783.

a fost, prin Nonae, încă o dată subîmpărțită. Pe lângă aceasta, luna, și anume anul, a fost împărțit încă prin *Nundinae*, încât pe an cădeau 50 de *Nundinae* și câteva zile.

A. Calendae

*Calendae*¹⁹ se numea ziua dintâi a fiecărei luni de peste an. De la *Calendae* nu se număra înainte ca și azi câte 2, 3, 4 etc., ci îndărăt către capătul lunii trecute, și mergeau cu numărul calendarelor până la *Idus* al lunii trecute, p. e. *Calendae Ianuariae* = 1 ian. *Pridie Calendae Ianuarii* = 31 dec. III-a Cal. Ian. = 30 dec. și așa îndărăt până la IX-a cal. Ian. = 14 dec. În 13 dec. era *Idus*; - în urmare din 14 dec. până în 2 ianuarie toate zilele sunt calendele lui ianuarie. În lunile cu *Idus* în 15-le calendele lunii viitoare se începeau din 16-le a lunii prezente²⁰.

B. Nonae

*Nonae*²¹ se numea a 5-a sau a 7-a zi a fiecărei luni, și totdeauna era a 9-a zi de la *Idus* numărând îndărăt. De la *Idus*, din al 15-lea a lunii *Nonae* cădeau pe a 7-a zi, de la *Idus* din al 13-a zi, cădeau pe a 5-a zi a lunii.

De la *Nonae* se număra îndărăt către calende, și astfel nonele aveau 4 sau 6 zile, adică precum cădeau de la *Idus* pe a 5-a sau a 7-a zi, p. e. fiindcă în ianuarie *Idus* cădea pe 13 ianuarie, nonele cad pe 5 ian.; așadar *Nonae Ianuarii* = 5 ian. ante *nonae Ian.* = 4 ian. III-a și IV-a (*dies*) *nonae Ian.* = 3 și 2 ianuarie.

19. Din *Calendae* se deduce cuvântul calendar: iar *Calendae* se derivă din verbul *calo-as-are* ce înseamnă a chema, a anunța, publica. Fiindcă *calo* e de prima conjugățiune ar trebui să fie *Calandae* și nu *Calendae*. *Calendae* e un adjectiv în loc de substantiv, și se subînțelege „*dies*“ = zile. De asemenea formațiune sunt și: *merendae*, *proebendae* etc. Grecii nu au avut *Calendae*, de aci „*ad graecas calendas*“ adică nicicând. Prea de multe ori se scrie cu K și nu cu C.
20. Preller, *R. Myth.*, p. 140; Hartung, I, 150. Combinând acuma zilele anului lui Numa cu al lui Iuliu Cesar, în acesta s-au înmulțit calendele cu câte 1, 2 zile.
21. *Nonae* din *nomus*, a, um, adică a 9-a zi pentru că de la *Idus* până la *Nonae* sunt 9 zile.

C. Idus

Ziua mijlocie și sfântă a lunii se numea Idus²².

Idus cade în martie, mai, iulie și octombrie pe a 15-a zi a lunii, iar în celelalte luni pe a 13-a zi.

De la Idus iar se numără îndărăt către calende, și anume către None, și are 9 zile, de la Idus din a 13-a zi a lunii, idul al VII-lea și cel din urmă cade pe a 6-a [zi] a lunii, de la idus din a 15-a zi a lunii idul al VIII-lea și cel din urmă cade pe a 8-a [zi] a lunii, p. e. Idus Ianuarii = 13 ian. Ante idum Ianuarii = 12 ian. Al III-lea, [al] IV-lea, [al] V-lea, [al] VI-lea, [al] VII-lea, [al] VIII-lea idu al lui ianuarie, e 11, 10, 9, 8, 7, 6 ianuarie.

Idul, prin reformarea calendarului, nu a suferit schimbare; așa, sub Numa, precum sub Iuliu Cesar, a rămas tot a 13-a sau a 15-a zi a lunii. Schimbarea a atins numai numărul zilelor ce urmează de la Idus, nu îndărăt către nonele lunii sale, ci înainte către calendele lunii viitoare, căci, până ce, după calendarul lui Numa, erau totdeauna 17 zile de calende, după al lui Iuliu Cesar, zilele calendelor s-au înmulțit cu 18 și 19, din cauză că, către cele 29 de zile a lunilor lui Numa, s-au adaus la fiecare lună încă una sau două zile²³.

D. Nundinae

*Nundinae*²⁴ era numirea pentru un răstimp de 9 zile, și nu numai luna, ci și anul era împărțit prin nundine.

22. „Iduum porro nomen a Tuscis, apud quos is dies *Itis* vocatur, sumptum est. *Item* autem illi interpretantur Iovis fiduciam“. Macrobiu, *Sat.*, I, 15. „Idus dies qui dividit mensem. Iduare enim etrusca lingua dividere est, unde vidua“. Macrobiu, I, c. 16. „Idus ab eo, quod Tusci Itus, vel potius quod Sabini Idus dicunt“. Varro, I, 1, VI, 28. Se vede că cuvântul e italian, și Itus identic cu Idus. Filologii noi află etimologia din „*Induobus*“, Keller, *Die Jahrbücher für Philologie*, T. 87, 767. Preller, p. 140.
23. Pentru aceasta la unele sărbători și alte date e dubietate, unde se zice că a fost ceva în ultima calendă, pentru că ultima calendă sub Numa a fost a 17-a, sub Iuliu Cesar și mai târziu a fost a 18-a, [a] 19-a zi de la calendele lunii ce urmează, îndărăt numărând; sau încât nu a fost dubietate, atunci sărbătoarea – după reformă – a trecut din a 17-a în a 19-a zi, ce, în decursul opului, și p. e. la Saturnalia din decembrie se va putea observa. E. Klussmann: *Das P. Ovidiu N. Fest kalender*, p. IX, Hartung, I, 150.
24. Nundinae din *novem dies* = nouă zile. Nundinae, mai târziu, s-a

În timpurile mai vechi romane, când civii mai avuți și patricii locuiau la țară, opt zile se ocupau de lucru și a 9-a zi veneau la cetate, sau să se odihnească sau la târg să cumpere cele de lipsă peste săptămână²⁵.

Nundinele, ca un răstimp de 9 zile, în Roma și în Italia, au fost foarte vechi, și Nundinele, – ce sunt săptămâni de 9 zile, – s-au susținut oficios în lumea romană până către capătul secolului al doilea²⁶.

Nundinele – după alungarea regilor – întru suvenirea regelui bun Serviu Tulliu (cam de la 245 an. R.) au început a se ține ca și sărbători și, mai târziu (de la 566 an. R. 287 ant. Cr.), au fost zile și de comitii, și de cauze publice²⁷.

La început, Nundinele prime ale fiecărei luni cădeau pe none, adică pe a 5-a sau a 7-a zi, iar după alungarea regilor s-au strămutat, pentru că căderea lor pe none, se credea de nenorocoasă²⁸.

Zilele de la o Nundină până la alta, în calendar, se însemna cu opt litere mari, anume: A, B, C, D, E, F, G și H. Nundinele nu se însemna în tot anul cu aceleași litere, ci în tot anul viitor propășea cu trei litere înainte, și litera, pe care a căzut întâia Nundină a anului, arată zilele de Nundine de peste tot anul.

Nundinele nu puteau cădea pe 1 ianuarie sau pe litera A, pentru că atunci era presemn rău, și dacă se întâmpla așa ceva, atunci între 31 dec[embrie] și 1 ianuarie se băga o zi²⁹.

III. ZILELE

Romanii vechi numărau o zi, de la miezul nopții până la miezul nopții, și încă nu erau în stare de a hotărî și noaptea după astronomie, ci după privirea la cer.

numit și târgul, bălciul, unde se vinde și [se] cumpără. Prin nundine, s-a despărțit o săptămână de alta, ca și azi prin duminică. Zea Nundina s-a venerat a 9-a zi după nașterea feciorului, când i se dădea numele și se privea de cive. Nundina e și zâna numărului sfânt, 9 (Preller, p. 579).

25. *Analli del istituto*, 1859, p. 117; Preller, 183.
26. Dionisiu, II, 18; Merkel, *Ovidii Fast.*, p. XXXI.
27. Macrobiu, *Sat.*, I, 16, 28; Mommsen, *Rom. Chron.*, a 2-a edit., p. 280. Nundinele erau zile nefaste și la an[ul] 288 ant. Cr., legea Hortensia le-a făcut *fasti dies* (E. Klussmann, p. XII).
28. Varro, *LLXI*, 28; Dio Cassiu, XL, 47.
29. E. Klussmann, p. XII.